MINDRE BIDRAG

EN LAKUNE I DANMARKSFORSKNINGEN

En kritisk Danmarksforskning har virket i noget over 200 År — Holberg, Gram, Suhm, Langebek etc.

Det måtte regnes for en Selvfølge, at den startede med de ældste påviselig historiske Vidnesbyrd. Hvilke var disse da?

Absolut ældst i vor Hjemmehistorie er Marseillaneren *Pytheas'* Skildring fra c. 345 f. Kr. av hans Rejse til den atlantiske Ravkyst (Jylland), hvor han gæstede „Gutonerne" (Eutonerne, Jyderne?), som samlede Ravet og solgte det til sine Naboer Teutonerne (kanske Tyboerne, der imidlertid da må ha boet længere østpå end Ty). Vi har kun bitte små Brudstykker levnet.

Næst hærefter kommer Rapporten fra det romerske Flådetogt 5 e. Kr. til det nuv. Danmark — *Augustus, Velleius, Plinius*; et Supplement er *Strabons* Ord, at Kimbrerne boer på en Halvø (fra S. f. Østersøen udgår ingen anden ænseværdig Halvø end Jylland). Også alt dette er kun små Brudstykker.

Men *Ptolemaios* flyer os et *samlet Aktstykke*, Kortet over den av Strabon omtalte *kimbriske Halvø* (Jylland) samt over *de skandiske Øer* (de nuv. danske Øer og Skåne). Ligesom Flådetogtet anno 5 er absolut enestående Oldtiden ud, uden Efterfølger, således er det ptolemæiske Danmarkskort absolut enestående Oldtiden ud, og uden jævnbyrdige Efterfølgere lige til 1500. De to Ting kan ikke skilles fra hinanden. (Weibull siger om det ptolemæiske Billede av Jylland: „Dess uddar och utsprång måste ha kringseglats", og Muligheden for en romersk Kringsejling fandtes kun ved en kejserlig Expedition).

Hær måtte Danmarksforskningens Banebrydere *selvfølgelig* ha sat ind. Brudstykkerne av Flåderapporten anno 5 måtte ha været underkastet nøje Prøvelse. Det ptolemæiske Danmarkskort burde ha åbnet Langebeks „Scriptores rerum Danicarum" 1772. Den ptolemæiske Kortoverlevering burde ha været nøje undersøgt.

Men det blev *forsømt*. Vi møder en gabende, ufattelig, utilgivelig Lakune. Steenstrup i „Danmarks Riges Historie" 1896 taler nok fornuftigt og rigtigt om Flådetogtet og Danmarkskortet, men en Særundersøgelse er det ej; når andre bragte en sådan på Tale, plejede han at vrisse misbilligende: „Å, denne evindelige Ptolemæus!" Særundersøgelsen savnes også i Nørlunds Monumentalværk „Danmarks Kortlægning" 1943, og i Bo Bramsens „Gamle Danmarkskort" 1952, — Weibulls „Den skandinaviska Nordens upptäckt" 1934 („Scandia") kan ikke gælde som Særundersøgelse, se nedenfor.

Denne påfaldende Lakune har jeg i 40 År ene søgt at få udfyldt, nemlig i følgende Bøger og Artikler:

1917. „Ptolemy's Maps of Northern Europe". Udg. av Geografisk Selskab.
1939. „Die Sitze der Kimbern" (mod Scheel). „Zeitschr. der Gesellsch. f. Schleswig-Holsteinische Geschichte", S. 377.
1941. „Kimbrerne" (mod Weibull), „Scandia" XIII, 1941, S. 277.
1945. „Discovery of Two Ptolemaic Prototypes". „Acta phil. Scandinavica" XVII, S. 309.
1948. „Den klassiske Nordlandsskildring" (mod Weibull). „Danske Studier" 1948, 48.
1950. „Lydlovpedanteri" (om Kimbrernavnet, mod Weibull). „Danske Studier" 1951, S. 117.
1951. „Geographical Problems". Korrekturtryk, findes på Kgl. Bibliotek, Universitetsbiblioteket, Århus Statsbibliotek.
1952. „A Ptolemaic Riddle Solved". „Classica et mediaevalia" XIII, S. 236.

Hele denne gennem 40 År fortsatte Forskning har været som et Slag i den tomme Luft. Eneste Drøftelse foreligger i et Modindlæg av Weibull i „Scandia" 1941, og han *nægter* at fortsætte. Mit Hovedindlæg mod Weibull, „Danske Studier" 1948, bliver i Bjerrums ret udførlige Liste over mine Arbejder („Sønderj. årbøger" 1951), uden videre *fortiet*. Således avskæres Ptolemaios-Diskussionen fra Fortsættelse og Uddybelse. Jfr. Udeladelsen av et indledende Ptolemaioskapitel i Monumentalværker fra 1943 og 1952. Carlsbergfondet og Rask-Ørsted-Fondet avviser min Bog „Geographical Problems" 1952.

Man må nu ikke tro, at jeg kritiserer Avvisningen i og for sig. Min Bogs ufuldkomne Form gjorde sikkert en Avvisning fuldkommen vel motiveret. Men jeg kritiserer, at man ikke erkendte *den forhåndenværende Nødstilstand*, at man ikke sagde: Vel, vi skønner, at hær foreligger en utilgivelig Lakune i dansk Forskning. Vi seer, at Schütte i c. 40 År har arbejdet på at avhjælpe dette Savn. Vi finder ikke hans Resultater fyldestgørende, men vi indrømmer, at de viser farbare Veje, og da Arbejdet overstiger een Mands Kræfter, føler vi os nødsagede til at yde Studiet den fornødne Hjælp. Der bør nedsættes en *Kommission* til at udforske Problemet ved Samvirken mellem Historikere, Sprogmænd, Geografer, Arkæologer, Marineofficerer og Strateger.

Kardinalpunktet vedrørende det ptolemæiske Danmarkskort må hær omtales nøjere. Det drejer sig om følgende Spørgsmål: Hvor vidt nåede det romerske Flådetogt 5 e. Kr.? Det er det ældste Opdagertogt til Norden i Jordforskningens Saga, nok værdt at undersøge nærmere.

I ældre Tid faldt det ingen ind at tvivle på, at Romerflåden allermindst nåede ind i Kattegat. Således *Müllenhoff* († 1885) i „Altertumskunde" II, *Steenstrup* i „Danm. R. Hist." 1896, *Fridtj. Nansen* i „Nord i Tåkeheimen" 1911, *Rice Holmes*, „The Architect of the Roman Empire". Men *Laur. Weibull*, „Scandia" 1934, 1941, kasserer denne Lære. Ifølge ham nåede Flåden kun til Elbmundingen, har altså intet med det ptolemæiske Danmarkskort at gøre. Weibulls Lære synes at dominere den følgende Forskning, for ikke at sige: hypnotisere den. Bjerrum i „Sønderj. Årbøger" 1951 kalder den „genial" og ignorerer alle Modindlæg.

Hvad siger nu de klassiske Hjemmelsmænd?

Augustus, „Ankyramindesmærket", siger, at Flåden sejlede mod Solens Opgang, didhen, hvor ingen Romer forhen var nået, være sig til Lands eller Vands.

Velleius, „Romersk Historie", II, 106, lader Flåden opdage et forhen ukendt, aldrig omtalt Ocean.

Plinius, „Naturhistorie", II, 167, lader Flåden passere „Kimbrernes Odde" og derpå opdage eller høre Frasagn om „skythiske" (østeuropæiske) Strande.

Hæroverfor urgerer Weibull i „Scandia" 1941, 284, Velleius' Vidnesbyrd. „Denne var sjelv med på tåget till lands. Slutpunkten, dit hären och flottan nådde — enligt Monumentum Ancyranum alltså kimbrernas land — är enligt Velleius Paterculus floden Elbe".

Endvidere har Weibull utvivlsomt, — selv om jeg ikke husker det udtrykkeligt omtalt —, støttet sig på *Strabon* VII, 294: „Kystegnene hinsides Elben henimod Oceanet er os fuldkommen ukendte". Jfr. S. 291: „Kejseren (Augustus) forbød sine Hærførere at overskride Elben".

Hær må vi mærke os, hvad Weibull næppe har skønnet: i Strabons kategoriske Udsagn om Elben som absolut Østgrænse for Romernes Germanienskundskab er der både noget *rigtigt* og noget *vrangt*.

For Tysklands vedkommende er det *rigtigt*, at Elben danner et skarpt Skæl; læs derom min Påvisning i „Classica et mediaevalia" XIII, 258. Den ptolemæiske Østersøkyst mellem Kimbrerhalvøen og Weichselmundingen er en snorlige rent teoretisk Linje, som dragen med en Lineal, savner fuldstændig Meklenborgs og Østpommerns Fremspring og den rygenske Øgruppe. Korttegneren har udstyret Rummet mestendels med opdigtede eller dublette Stamme- og Stednavne, så der fremkommer et Kort med ligeså jævnt fordelt Navnestof øst som vest for Elben. Hærtil har denne fantasifulde Herre brugt et Dubletkort fra vest for Elben og et do. fra Weichselegnen. Det var hans Orm at skrømte samme udmærket fuldstændige Viden i alle Egne av det fastlandske Germanien, og derfor bliver hans Kort østenfor Elben væsentlig det rene Humbug, der lige til Fremkomsten av min Bog „Ptolemy's Maps" 1917 har fået Geograferne til at rende med Limstangen.

Men medens Strabons Kritik hær er rigtig, er hans Udsagn om den kimbriske Halvø *vrangt*. Han lader Kimbrerne bo vest for Elben, og dette kommer, siger Hammerich i Brev, åbenbart av, at han tænker sig Elben udmundende i Østersøen; direkte udtaler Strabon sig ingensteds om dens Munding. Forskelligt fra den ptolemæiske Østersøkyst er Kimbrerhalvøen — av en Førsteiagttagelse at være — forbausende rigtig fremstillet. Den viser Fremspring som Blåvandshuk, Skagen, Djursland, og rigtig Stedfæstelse av Folkestammer — Saxer i Vestholsten, Kimbrer i Himbersyssel, Charuder i Harzhæret. Som Weibull siger om Jylland: „dess uddar och utsprång måste ha kringseglats", og en sådan Kringsejling var kun mulig ved en kejserlig Flådefærd som den i anno 5 e. Kr.

Med Hensyn til Weibulls anden Hovedstøtte, Velleius, er Sagen klarere. Weibulls Textlæsning er vilkårlig (jfr. Citat fra Hjärne nedenfor). Velleius fremstiller aldeles ikke Elben som Flåderutens østlige Slutpunkt. Han fremstiller den som det Sted, hvortil Flåden kom på *Tilbagevejen fra det nyopdagede, aldrig forhen kendte Ocean.* Hele Stykket om denne epokegørende Opdagelse har Weibull seet bort fra.

Og nu kommer vi til det mest forbausende ved Weibulls Textlæsning. Vesterhavet mellem Holland og Elben skal ifølge Weibull være dette ukendte Hav, hvis Opdagelse i højttonende Fanfarer lovprises av Augustus, Velleius og Plinius, — dette Hav hvortil hidtil ingen Romer var nået, være sig til Lands, være sig til Vands. Men anno 5 e. Kr. havde dette „mare incognitum" været kendt og pløjet av Romerne i samfulde 17 (siger og skriver sytten) År. Drusus havde anno 12 f. Kr. slået Bructhrerne i Søslag ved Emsmundingen, Strabon VII, 290, og han havde nær sat sin Flåde overstyr ved Ebbe-Stranding på Chauchernes Kyst mellem Ems og Elben, Dion Kassios, LIV, 31. Dengang var der ingen, der udsendte pompøse Bulletiner om „Opdagelsen", og så skulde tre fremragende Forfattere ha fundet på at prale med den sytten År senere!! Den weibullske Textlæsning kan altså ikke godkendes.

Jeg skal hær citere to svenske Forskeres Mening.

Erland Hjärne siger i „Bernstensriddaren och Tacitus", 1938, S. 6, Note: „Den almänt antagna meningen om den cimbriska halvöns identitet med Jutland före Ptolemaeus har inte vederlagts av Weibull . . s. 87, 92, 96, som på grund av felaktig källtolkning förlägger cimbrerna till en halvö söder om Elbe". — S. 11, Note: „L. Weibull . . s. 87 . . förlägger flottexpeditionens slutpunkt till Elbmundingen. Sistnämda uppfattning vilar dels på förväxling av den romerska erövrings utsträckning . . med boningsplatserna för de folk, bl. a. cimbrerna, som tydligen i följd av flottans ankomst sökt Roms vänskap, . . . dels på förbiseende av det viktiga Pliniusstället, Nat. hist. II c. 167." (Der sigtes til Plinius' Ord om Opdagelsen av de „skythiske" dvs. østeuropæiske Strande). — Weibull har, såvidt jeg veed, ikke svaret en Stavelse på denne skarpe Kritik.

Rolf Nordenstreng, Æresdoktor i Uppsala, skriver til mig, Uppsala 31. januar 1952.

„Du ber mig om ett uttalande om din teori om upphovet till Danmarkskartan hos Ptolemaios. Visserligen är jag varken klassisk filolog eller geograf, men såvit jag kan se tarvas det i detta fall ingen djupare fackkunskap för att bilda sig ett omdöme. Saken ligger rätt enkelt till; man ska bara tänka igenom vad å den ena sidan din åsikt innebär, å andra sidan prof. Weibulls. Du utgår från ett oomtvistligt sannrön: att en romersk flotta år 5 e. Kr. seglade till Danmark, rundade Skagen och kom in i Kattegatt. Denna flotta måste ha varit ledd av kunniga och skickliga sjöfarare, som noga lade märke till strändernas linjer, så mycket mera som romerna ju upprepade gånger landsteg där. En sådan flotthövding eller någon medföljande lärd man kan ha ritat en karta som så noggrant återger de förnemsta dragen av Jutlands mest framträdande uddar. Men att köpmän skulle ha haft så väl reda på Danmarks skapnad är föga troligt; *om* de alls kom sjövägen, höll de sig sannolikt rätt nära Nordsjöns södra strand och landade i Sönderjylland; att de skulle ha vågat segla omkring den farliga Skagen är inte sannolikt. Var månne någon av dem istånd att rita en karta? Om inte, hur skulle någon geograf i Södern utan självsyn och bara efter hörsägner ha kunnat teckna en i huvudsak riktig karta?

Således: du bygger på vad man vet; Weibull på en ytterst lös och osannolik gisning. Man kan knappast tveka i valet."

Endnu må jeg gøre opmærksom på et mærkeligt Træk ved Weibulls Fremstilling. Det drejer sig om Fortolkningen av *Tacitus'* Ord om Kimbrerne, „Germania" c. 37:

„Veterisque famae lata vestigia manent, utraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis et tam magni exitus fidem."

Hærom siger Weibull, „Scandia" 1941, 287, som Kvintessensen av Polemiken mod mig: „Det nordligaste Jylland har inget område, som lämper sig för en .. lokalisering [av Kimbrerne] ... I sjelva verket torde den föreliggande texten visa, att Tacitus ännu är kvar inom området för kimbrernas boplatser" ... „Kimbrerna har innehaft begge stränderna, där de bott. Otvivelaktigt: begge stränderna av Elbe".

Det samme Udtryk „utraque ripa" drøftes nu udførlig i *Nordens* Skrift: „Die germanische Urgeschichte in Tacitus' Germania". Denne Fremstilling nævnes av Weibull i „Scandia" 1934 med største Højagtelse; han kalder den „lysande".

Men hvad siger nu Norden? Han avviser med talrige slående Grunde S. 222 ff. den av Weibull kategorisk hævdede Ligning „utraque ripa = Elbbredderne" som *iøjnefaldende umulig*; Tacitus mener selvfølgelig Rhinbredderne. Læseren bedes efterlæse Nordens Skrift eller Citatet i mit Korrekturtryk „Geographical Problems", som findes på tre Biblioteker. Nordens Argumentation er virkelig „lysande"; jeg har sjælden seet et så fint Stykke Filologi.

Og Weibull? Efter at have lovprist Nordens Argumentation som „lysande" forbigår han den uden Imødegåelse, og udtaler det stikmodsatte, som om det aldrig var blevet modsagt. Jeg savner Ord for at karakterisere denne Fremgangsmåde.

Nok om Weibulls Påstande, der ikke kan godkendes.

M. H. t. den almindelige Overlevering av Germanienskortet har jeg allerede for 35 År siden i „Ptolemy's Maps" uigendrivelig påvist en lang Række Dubletlister i Germanien, Gallien, Dakien og Sarmatien. 1945, 1951, 1952 har jeg fremfundet endnu flere av Ptolemaios-Marinos' vrangt placerede Lokalkort, hvorved mine forrige Opdagelser stadfæstes. Iagttagelsen er indlysende for enhver, der har sund Sans og Øjne i Hovedet. Men Geograferne synes at savne Evnen til denne Iagttagelse. Iøvrigt har jeg nylig opdaget, at vrangplacerede Lokalkort også forekommer i *Prokops* Balkantopografi i Værket „De aedificatione Justiniani". Det er altså en Iagttagelse, der kan gøres frugtbar ved mere end een av de gamle geografiske Navnelister. Fra *T. C. Lethbridge* modtager jeg netop idag Brev, at han også i Skotland har noteret vrangplacerede ptolemæiske Dubletlister. Men dette kan jeg ikke komme ind på hær.

Med ovenstående mener jeg at have viist, at Ignoreringen av det ptolemæiske Kort i vor Danmarksforskning er *uforsvarlig*, og at der snarest muligt må slåes ind på en anden Kurs.

Eskjær, 7. Januar 1953.

Gudmund Schütte.